

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLY TA‘LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI**

**MEHNAT VA MUHANDISLIK PSIXOLOGIYASI
O‘QUV DASTURI**

Bilim sohasi: 300 000 – Ijtimoiy fanlar, jurnalistika va axborot
Ta‘lim sohasi: 310 000 – Ijtimoiy va xulq-atvorga mansub fanlar
Ta‘lim yo‘nalishi: 60310300- Psixologiya

Chirchiq – 2024

Fan/modul kodi MMPS1704	O'quv yili 2027-2028	Semestr 7	ECTS - Kreditlar 4	
Fan/modul turi Majburiy	Ta'lim tili O'zbek/rus		Haftadagi dars soatlari 4	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Mehnat va muhandislik psixologiyasi	60	60	120
2.	<p>I. Fanning mazmuni.</p> <p>Fanni o'qitishdan maqsad –mehnat va muhandislik psixologiyasining asosiy muammo va vazifalari, uning sohalari tizimida tushunish va malakali ishchilar tayyorlash yuzasidan olib boriladigan pedagogik faoliyatda o'z ixtisosi bo'yicha ularni hal qilishda bevosita ishtirok etish.</p> <p>Fanning vazifasi – talabalarni mehnat psixologiyasining nazariy asoslari va inson taraqqiyoti qonuniyatlarini tadqiq etish uchun amaliy materiallar bilan qurollantirish.</p> <p>II. Nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)</p> <p>II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:</p> <p style="text-align: center;">1-mavzu. Mehnat psixologiyasi fanining vazifasi va ahamiyati</p> <p>Mehnat psixologiyasining predmeti va uning mohiyati.Mehnat psixologiyasining paydo bo'lishi va rivojlanishi,mehnat psixologiyasining boshqa fanlar bilan aloqadorligi.</p> <p style="text-align: center;">2-mavzu Mehnat psixologiyasi tadqiqot metodlari</p> <p>Mehnat psixologiyasi tadqiqot metodlari haqida umumiy tushuncha. Mehnat faoliyati o'rganish metodi, ishtirokli kuzatish metodi. Trenajyor metodi. Mehnat operatsiyalarini ob'ektiv qayd qilish. Faoliyat mahsullarini tahlili metodi. Mehnat jarayonlarini modellashtirish metodi. Tarjimai hol metodi. Anketa metodi. Xronometrik metodi. Test metodi.</p> <p style="text-align: center;">3-mavzu. Mehnat jamoasi va uning shakllanishi</p> <p>Jamoa haqida umumiy tushuncha. Jamoa va guruh.Guruhning funksiyalari. Jamoaning shakllanishi.Jamoadagi shaxslararo munosabatlar. Jamoalararo sog'lom muhit yaratish.Jamoani boshqarish usullari.</p> <p style="text-align: center;">4-mavzu. Psixologiya professiografiya</p> <p>Professiografiya haqida umumiy tushuncha. Professiografiyaning maqsadi. Professiografiya tahlili. Professiografiyaning mazmuni. Professiografiyaning tuzilishiga qo'yilgan talablar. Professiografiya sohalari. Professiografiya oldidagi zamonaviy muammolar va vazifalar.</p> <p style="text-align: center;">5-mavzu. Mehnat psixologiyasi ekspertiziyasi.</p> <p>Mehnat ekspertiziyasining tashkiliy masalalari. Mehnat faoliyatining barcha turlarida mehnat ekspertiziyasining asosiy vazifalari. Mehnat ekspertiziyasining</p>			

ob'ekti.proktiv va regroktiv mehnat jarayoni.

6-mavzu. Kasb tanlashga yo'naltirish va kasb tanlash

Kasb tanlashga yo'naltirish va kasb tanlash tushunchalarining mazmuni. Kasbga yo'naltirishning ahamiyati. Kasbga yo'naltirishning muammolari. Kasbga yo'naltirishda maktab, ota-ona va mehnat jamolarining o'rni.

7-mavzu. Kasbiy targ'ibot.

Kasb bo'yicha maslahatlar o'tkazish. Turli kasblarini insonga qo'yadigan talablari. Kasb tanlashning usullari. Kasbiy qobiliyatlar va ularni aniqlash. O'quvchining kasbga bo'lgan axloqiy motivlari.

8-mavzu. Kasbga ko'nikish va uning psixologik masalalari

Kasbga ko'nikish haqida tushuncha. Organizmning ishlab chiqarish muddati va mehnat rejimiga moslashish tarzidagi biologik ko'nikish, sotsial ko'nikish, psixologik ko'nikish. Kasbga ko'nikish bosqichlari: tanishtirish bosqichi, kasbga tayyorlov bosqichi, shaxsning korxonada ishchilari muhitiga singdirish bosqichi. Kasbga ko'nikish shartlari. Kasbga ko'nikishning psixologik masalalari.

9-mavzu. Mehnatni tashkil qilish psixologiyasi

Mehnatni tashkil qilish psixologiyasi haqida tushuncha. Ishlab chiqarish muhiti. Mehnatni ilmiy tashkil qilish haqida tushuncha. Mehnatga layoqatlilik va mehnat unumdorligini ta'minlovchi omillar. Mehnatni noto'g'ri tashkil etish bilan bog'liq bo'lgan zararlari. Ish joyining yoritilishi ishlab chiqarish muhitining omili sifatida. Yorug'likni sensor maydoni. Ish joyining sensor va ixtiro hamkorlik maydonlari bilan birgalikda mehnat jarayonida inson bilan o'zaro hamkorlik qiladigan muhim ishlab chiqarish muhitlari.

10-mavzu. Mehnat rejimi va uning psixologik mohiyati

Mehnat rejimi haqida umumiy tushuncha. Mehnatdagi charchoqdan dam olish. Psixogigiena. Psixologiya haqida tushuncha, charchash uning psixofiziologik mazmuni. Kasbiy toliqish. Ishga yaroqlilik tushunchalari. Toliqish va o'rta toliqishning sabablari. O'rta toliqishning oldini olishda dam olishning o'rni va uni tashkil etish psixologiyasi.

11-mavzu. Mehnat sifati va uni ta'minlashning psixotexnologik masalalari

Mehnat sifati haqida tushuncha. Mehnat sifati ta'minlashning psixologik omillari. Mehnat xavfsizligiga erishish yo'llari. Avariya sabablari va ularni turlari. Avariya sabablarini aniqlash metodlari (analitik, statistik, tajriba metodlari) harakatlarning sabablari va ularning bartaraf qilish. Xato harakatlarning turlari.

12-mavzu. Muhandislik psixologiyasi mehnat psixologiyasi sohasi sifatida

Muhandislik psixologiyasi fan haqida tushuncha. Muhandislik psixologiyasi fanining muammolari, vazifalari. Texnikani insoniylashtirish tushunchasi. Texnikani insonning psixologik xususiyatlariga moslashtirish metodlari. Muhandislik psixologiyasi va texnika estetikasi tushunchalari. Insonning ishlab chiqarish bilan hamkorligi. Inson-mashina sistemasi.

13-mavzu. Inson va mashina hamkorligi.

Inson va mashina hamkorligi. Ishlab chiqarish jarayonida operator ishining ob'ektlari. Mehnat faoliyatida operatorning vazifalari. Operator faoliyatining psixologik tuzilishi. Inson va mashina sistemasida axborot almashishi. Mashina xossasining ishchi faoliyatiga ta'sir etishi. Inson va mashina hamkorligining tuzilishi materialigi ishlov berishda mumkin bo'lgan harakat usullarini tanlash yo'li bilan faoliyatning ob'ektiv vazifasini fikran aniqlash yoki ishlov berish texnologiyasida aytilganlarni xotirada qayta tiklash, harakatlar tartibi haqida bir fikrga kelish hamda ularning natijalarini oldindan olish va boshqarish.

14-mavzu. Mehnat faoliyatida sensomotor talablar

Psixomotorikaning xususiyatlari, Mehnat faoliyatining sensomotorik komponentlari. Mehnat faoliyati asbob-uskunalari idrok etish. Asbob-uskunalarining shakllari va ularni joylashtirishda qo'yiladigan psixologik talablar. Inson faoliyati, operator faoliyati va ularning maqsadi.

15-mavzu. Mehnat faoliyati, operator faoliyati maqsadi va normalari.

Asosiy operatorning faoliyati. Operator aqliy va amaliy faoliyati. Sistema yoki tizim. Operator faoliyati klassifikatsiyasi. Tizim "inson-mashina". Operator faoliyati xarakteri.

III. Seminar mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Seminar mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Mehnat psixologiyasi fanining predmeti vazifasi va ahamiyati
2. Mehnat psixologiyasi metodlari va ularning mohiyati
3. Mehnat jamoasi va uning shakllanishi
4. Psixologiya professiografiya
5. Mehnat ekspertiziyasi
6. Kasbiy targ'ibot
7. Kasb tanlashga yo'naltirish va kasb tanlash
8. Kasbga ko'nikish va uning psixologik masalalari
9. Mehnatni tashkil qilish psixologiyasi
10. Mehnat rejimi va uning psixologik mohiyati
11. Mehnat sifati va uni ta'minlashning psixotexnologik masalalari
12. Muhandislik psixologiyasi mehnat psixologiyasi sohasi sifatida
13. Inson va mashina hamkorligi
14. Mehnat faoliyatida sensomotor talablar
15. Operator faoliyati klassifikatsiyasi

Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'limni baholash – bu talabalarning jamoaviy tartibda va yakka tartibda berilgan amaliy loyihalarni bajarishlari orqali amalga oshiriladi. Bunda har bir talabaga bitta jamoaviy loyiha va ikkita yakka tartibda bajariladigan loyiha beriladi. Talaba berilgan loyihaning maqsad va vazifalarini, mohiyatini tushungan holda qo'yilgan masalani o'rganib, izlanishlar olib boradi. Olingan natijalarni tahlil qilib, hulosalari bilan taqdimotlar tayyorlab himoya qiladi. Ishchi fan dasturida loyihalarning soni, mavzusi, mazmuni bajarish usullari va topshirish muddatlari

to'liq ochib beriladi.

IV. Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Mehnat psixologiyasi va ergonomika.
2. Faoliyat mahsullarini tahlili metodi
3. Mehnat sifatini ta'minlashning psixologik omillari.
4. Professiogramma va uni ishlab chiqish talablari.
5. Kasbiy faoliyat va kasbiy ko'nikmalar
6. Mehnat faoliyatidagi shaxsning individual psixologik xususiyatlari.
7. Mehnat faoliyati va psixik jarayonlar.
8. Mehnat jamoasi va uning shakllanishi.
9. Kasb tanlashga yo'naltirish va kasb tanlash.
10. Mehnatni tashkil qilish psixologiyasi.
11. Mehnat sifati va uni ta'minlashning texnologik masalalari.
12. Inson va mashina hamkorligi.
13. Asbob-uskunalarining shakllari va ularni joylashtirishda qo'yiladigan psixologik talablar
14. Operator faoliyatining psixologik tuzilishi.
15. Texnikani insoniyashtirish tushunchasi
16. Mehnat sifatini ta'minlashning psixologik omillari.
17. Mehnatni noto'g'ri tashkil etish bilan bog'liq bo'lgan zararlar.
18. Kasbga ko'nikishning psixologik masalalari
19. Kasbiy qobiliyatlar va ularni aniqlash.
20. Mehnat ekspertiziyasining ob'ekti. proktiv va regroktiv mehnat jarayoni
21. O'rta toliqishning oldini olishda dam olishning o'rni va uni tashkil etish psixologiyasi
22. Kasbiy toliqish
23. Psixogigiena.
24. Mehnatga layoqatlilik va mehnat unumdorligini ta'minlovchi omillar.
25. Kasb bo'yicha maslahatlar o'tkazish
26. Professiografiyaning tuzilishiga qo'yilgan talablar.
27. Mehnat operatsiyalarini ob'ektiv qayd qilish
28. Mehnat faoliyati o'rganish metodi, ishtirokli kuzatish metodi. Trenajyor metodi.
29. Psixologiya haqida tushuncha, charchash uning psixofiziologik mazmuni.
30. Muhandislik psixologiyasi fanining muammolari, vazifalari.

3.

VII. Ta'lim natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)

- inson va mehnat, mehnat psixologiyasining asosiy muammolari; professiografiya va profotbol muammolari; muhandislik psixologiyasi; kasbiy faoliyatda stress va konfliktlar; kasbiy ta'limning o'ziga xosligi; shaxs va kasbiy o'zini-o'zi anglash psixologiyasi; amaliy psixologiya; kasb psixologiyasi muammolarini; mehnatning psixologik jihatlari; mehnat sub'ekti strukturasi, kasb modeli, mutaxassis modeli haqida *tasavvurga ega bo'lish*;
- kasb va kasb klassifikatsiyalariga yondashuvlarni; professiografiya professiogramma tushunchalarini; proforientatsiya, profkonsultatsiyani va psixogigiena tushunchalarini; mehnat jamoasi; mehnat ekspertizasini; kasbga ko'nikish va uning psixologik jihatlari; mehnatni tashkil qilish psixologiyasini;

	<p>mehnat rejimi va uning psixologik mohiyatini;inson va texnika hamkorligini; mehnat sifati va uni ta'minlashning psixologik jihatlarini; texnikaning insoniylashtirish mohiyati haqida <i>ko'nikmalarga ega bo'lish</i>;</p> <ul style="list-style-type: none"> • mehnat faoliyatida sensomotor talablarni;F.U.Teylorning ilmiy boshqaruv konsepsiyasini tatbiq etish; F.U.Teylor tizimi va prinsiplaridan amaliy foydalanish; I.R.Miyasishevning ergologiya va ergotexnika haqidagi qarashlarini amaliy qo'llash;mehnat motivatsiyasi konsepsiyasini <i>tatbiq etish malakalariga ega bo'lishi kerak</i>.
4.	<p style="text-align: center;">VIII. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • amaliy mashg'ulotlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa bo'lib ishlash va hiyoa qilish uchun loyihalar
5.	<p style="text-align: center;">IX. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar va tushunchalar haqida mustaqil mushohada yuritish, joriy va oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha variantlar asosida yozma topshiriqlarni bajarishi zarur.</p>
6.	<p style="text-align: center;">X.Asosiy adabiyotlar:</p> <p>1.Z.T.Nishanova, S.Y.Nishanov "Mehnat va muhandislik psixologiyasi" Oquv qo'llanma</p> <p>2.Z.Kurbanova, D.Oribboyeva "Mehnat va muhandislik psixologiyasi". / O'quv qo'llanma: CZKITOBSAVDO Nashriyoti" NMIU 2023-212 bet</p> <p>3. O'.Shamsiyev "Mehnat psixologiyasi va menejment" Universitet-2017O'zMiU</p> <p>4.S.R.Mirzayeva, Sh.R.Samarova, O.U.Avlayev «Umumiy psixologiya» darslik. – T.: 2022, 659 bet</p> <p>5.P.I.Ivanov.,M.E.Zufarova "Umumiy psixologiya" O'z,Fay,Mil.Jam,Nash 2008 darslik</p> <p style="text-align: center;">Qo'shimcha adabiyotlar</p> <p>1.Mirziyoyev Shavkat Miromonovich. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. Mamlakatimizni 2016 yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017 yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma'ruza, 2017 yil 14 yanvar / Sh.M. Mirziyoyev. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. – 104 b.</p> <p>2.Mirziyoyev Shavkat Miromonovich. Yangi O'zbekiston strategiyasi.-Toshkent, 2021. -458 b.</p> <p>3.S.R.Mirzayeva, Sh.R.Samarova, O.U.Avlayev «Umumiy psixologiya» darslik. – T.: 2022, 659 bet</p> <p>4..P.I.Ivanov.,M.E.Zufarova "Umumiy psixologiya" O'z,Fay,Mil.Jam,Nash 2008</p>

	<p>darslik</p> <p>5.Балант И “Психология безопасности труда” Москва 2009.</p> <p>Axborot manbalari</p> <p>1.http://www.edu.uz</p> <p>2.http://www.uzedu.uz</p> <p>3.http://www.gov.uz</p> <p>4.www.cspu.uz</p> <p>5.www.natlib.uz</p> <p>6.https://unilibrary.uz/</p>
7.	<p>Chirchiq davlat pedagogika universiteti tomonidan ishlab chiqilgan va universitet Kengashining 2024 yil “ 29 ” “ 08 ” dagi qarori bilan tasdiqlangan</p>
8.	<p>Fan/modul uchun mas’ullar</p> <p>S.R.Mirzayeva- Chirchiq davlat pedagogika universiteti, “Psixologiya” kafedrası v.b.dotsenti, psixologiya fanlari bo’yicha falsafa doktori(PhD)</p> <p>M.B.Burxanova-CHDPU, “Psixologiya” kafedrası o’qituvchisi</p>
9.	<p>Taqrizchilar:</p> <p>D.S.Qarshiyeva- Nizomiy nomidagi TDPU. “Amaliy psixologiya” kafedrası dotsenti, psixologiya fanlari doktori</p> <p>N.J.Eshnyaev-CHDPU. “Psixologiya” kafedrası v.b.dotsenti, fanlari falsafa nomzodi</p>

